

הוא מדברי רבי שמעון 'הואיל ובא ומצאה בהיתר ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור מייבם לאיוז מהן שירצה...'. – משמע לאפוקי נולד ואחר כך יבם שעמדה עליו שעה אחת באיסור, הרי שאינה ככנוסה ואסורה. אלא שהגמרא מפרש והולך שמשום כך התנא חילקן לשתי בבות ולא עירבן. ואילו הרשב"א והריטב"א (וכן משמע בתוס') כתבו שמלשון רבי שמעון לא הקשו כי יש לומר שאמר זאת לדבריו דרבי מאיר, כלומר אפילו לדבריו יש לך להודות על כל פנים כשמצאה בהתר, אבל לשיטתו מותרת בכל אופן – אלא עיקר הקושיא היא מ'לערבינהו ולתנינהו'.

*

לא הזכיר בכל העריות 'נדה היא' אלא באשת אח – לרמז, כשם שהאשה הנדה יש לה התר לאחר זמן, כן אשת אח תיאסר בהיותה עמו בחייו ויתכן שתהא מותרת לאחר מיתתו, כאשר מת וכן אין לו (בשם ר"א אבן עזרא).

דף כ

'אחותה דמאן אילימא דאיסור מצוה כיון דמדאורייתא רמיא קמיה פגע באחות זקוקתו'. והוא הדין לאיסור קדושה, אחותה אסורה משום אחות-זקוקתו כמו ששנינו להלן (כו.), אלא רצה להאליים קושיתו ולשאול מדבר שטעמו מבורר ופשוט ולא להקשות ממקום אחר, ונקט דבר אחד והוא הדין לאידך (עפ"י רמב"ן ועוד. והרי"ד גרס כן להדיא).

מבואר שאף חייבי לאוין-ועשה שמהתורה אינן בנות יבום ואם בעלו לא קנו, כיון שחייבות חליצה מדין תורה הרי יש להן זיקה ואסור בקרובותיהן, או משום ביטול מצות יבמין, שאם יקח אחותה מבטל מצות החליצה. ואפשר שלפי דברי התוס' (לעיל יח: – דלא כהרמב"ן והרשב"א) שאף לרבן גמליאל הסובר אין זיקה ומותר לבטל מצות יבמין, אחות זקוקתו אסורה לו מחיים, והטעם הוא משום מראית העין שנראית כאחות אשתו [ערמב"ן כאן], י"ל שבאיסורי קדושה הואיל ואינן מתיבמות מדינא אין כאן מראית העין. ועכ"פ אין להוכיח מהמשנה דלהלן לאסור, שיש לומר שסובר התנא שם יש זיקה או אסור לבטל מצות יבמין (כמו שאמרו בגמרא כו.). ולפי זה מיושב היטב שעדיף לגמרא להקשות לכולי עלמא, לכך הקשו מאיסור מצוה, כי אם מאיסורי קדושה לחוד היה יכול לתרץ דמתני' כרבן גמליאל.

'איסור קדושה אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ואמאי קרי ליה איסור קדושה דכתיב קדשים יהיו לאלקיהם. וממזרת ונתינה לישראל ששנינו במשנה, גם הם בכלל 'איסור קדושה' משום שנאמר והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר, ופרשה זו סמוכה לאזהרת ממזר ועמוני ומואבי, שלא ימצא כל זה במחנך (עפ"י שירי קרבן על הירושלמי כאן). ועוד, באלו לא הוצרכנו להביא מן המקרא, שמעצמו הדבר מוכח שנאסרו לישראל מפני קדושתם, רק באלמנה וגרושה שאין בהן פסול ובכלל קדושת ישראל הן, הוצרכנו ללימוד מיוחד מיוחד שאסורות לכהנים מפני עילוי קדושתם (עפ"י נהורא שרגא).

שמה אין רחוק לומר שמשמעות 'איסור קדושה' – איסור קידושין [ע' מג"ח רסו שהוכיח מתוס' ב"מ י שיש איסור תורה בקידושי חייבי לאוין. וי"א מדרבנן – ע' במובא בקדושין עח בסיכומים. ואף לפי האומרים שאין בדבר איסור כלל, מ"מ לדעת הרמב"ם אין לוקה בחייבי לאוין אלא בקידושין וביאה. ויתכן שמכאן מקורו], שלא כ'איסור ערוה' שאין בעריות תפיסת קידושין (וע' שרגא).

במש"כלעיל ט), אלא שבאו ליתן טעם על כך שייחד התנא נשים אלו מ'איסור מצוה' אעפ"י שגם הן איסורי קידושין, אבל בעצם כל איסורי קידושין בכלל זה.

'איסור קדושה – שניות מדברי סופרים. ואמאי קרי ליה איסור קדושה? אמר אביי: כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש. אמר ליה רבא: וכל שאינו מקיים דברי חכמים קדוש הוא דלא מיקרי רשע נמי לא מיקרי? אלא אמר רבא: קדש עצמך במותר לך.'

כוונת דברי רבא, אמנם לאחר שגזרו חכמים, שוב הדבר עלינו ככל שאר האיסורים שהעובר נקרא רשע, מכל מקום האיסור מצד עצמו, מצד תחילת תקנת חכמים שהיה עדיין התר וחכמים באו לאסור, כיון שכוונתם היתה בזה לגדור ולקדש במותר, להוסיף קדושה בלבבות בני ישראל – יש לקראו 'איסור קדושה', שעל כן אסרוהו, כדי להוסיף קדושה במותר.

וטעמו של אביי שקרא למקיים דברי חכמים 'קדוש', כי הקדושה דרגות רבות יש בה, זו למעלה מזו, וכנגד אותם עבריינים העוברים על דברי חכמים, נקרא המקיים דבריהם 'קדוש'. אלא שלרבא אין נוח לו לפרש כך את לשון המשנה לפי שלא דברו מפריצים העוברים על דברי חכמים (עפ"י 'ישראל קדושים' לר"צ הכהן זצ"ל מלובלין, ב. וע"ע נתיבות עולם נתיב הפרישות א).

בדברי הרשב"א מבואר שאף לרבא נקרא המקיים דברי חכמים 'קדוש' [ואף הפורש מערה דאורייתא נקרא קדוש] אלא קושיית רבא היתה שהמצוה עצמה לא תיקרא 'מצות קדושה' כי משמעות הדבר שאין חיוב בקיומה אלא מחמת קדושה, והלא מי שאינו מקיימה נקרא רשע.

[וכן מצינו שהעובר על דרבנן נקרא 'רשע', בב"מ ע. קרוב לשכר ורחוק להפסד – רשע, ורבית דרבנן היא. ע"ע הגהות ריעב"ץ].

[... וכי סלקא דעתך שעל כל דבר אשר חלף ועבר איש על ענין אשר אין לעשותו לכתחלה יהיה נקרא רשע... ויזכרו עליו בבית הכנסת?! – ובודאי שזה דבר שאין לו שחר. ואין להביא ראיה מזהא דאמר רבא פרק ב' דיבמות וכל דלא מקיים דברי חכמים קדוש הוא דלא מקרי רשע נמי לא מקרי, ור"ל בתמיה – זה אינו רק בדברים שגזרו אנשי כנסת הגדולה ופשטו בכל ישראל כגון שניות לעריות דעלה קאי תמן, וזה אינו צריך לפנים.

ועוד, דאפילו בדבר שנקרא רשע נראה לי דמכל מקום לא הותר לקרותו רשע רק על פי שני תנאים; האחד שהוא דבר שאיסורו ברור ונודע לכל וגם לזה העובר דפושע הוא. השני שידוע שעומד ברשעו כגון שנשא שניה וכהאי גוונא. משא"כ זה שהרים ידו על חבירו דנקרא רשע חלילה שהותר מעתה לכל ישראל לקרותו רשע כל ימיו, דדלמא פיוסא פייסיה או מחל ליה אחר כך... (מתוך תשובת חות יאיר מב).

ע"ע בחפץ חיים (הל' לשון הרע כלל ד, במ"ח ז) שאין מותר לגנותו ולקרותו עברייך אלא כשעבר בפרסום והרבה אנשים יודעים בדבר. או כשעשה האיסור כמה פעמים שאז בודאי מצוה לגנותו, כי מוכח שאין פחד אלקים לנגד עיניו].

'אלא מן האירוסין לא תעשה גרידא הוא, יבא עשה וידחה לא תעשה' – וכן היא מסקנת הסוגיא, שמדין תורה עשה דיבום דוחה לאו. יש מי שכתב להוכיח מכאן שבכל מקום שיש לאו המשותף לשני אנשים, יכול עשה של אחד מהם לדחות הלאו המשותף, שהרי האיש והאשה מוזהרים שניהם בלאו, ואילו עשה דיבום אין מצווה בו אלא היבם ולא היבמה [כמשמעות דברי הרמב"ם בתחילת הלכות יבום, וכן בספר החינוך תקצח ובשו"ת הרשב"א יח], ואעפ"כ דוחה את הלאו המשותף לשניהם (עפ"י מהר"מ בן חביב

בספרו תוספת יום הכפורים יומא פו:). ואולם מדברי התוס' (בב"ב יג.) נראה שנקטו שאי אפשר לעשה לדחות הלא באופן זה. ואפשר שלפי שיטתם צריך לומר שגם האשה מצווה במצות עשה להתייבם (וכן כתב הפני-יהושע בכתובות מ. וע"ע בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב ה,א. וע"ע במובא בסנהדרין יט).

ועוד יש לומר שכיון שהמקור לכך שאיסורי עריות וחיתון חלים על האשה הוא מהקש הכתוב אשה לאיש (כדלהלן פד:), אם כן במקום שהאיש עצמו אינו אסור בדבר, אעפ"י שאינו אלא משום דחיה, גם האשה מותרת (עפ"י מנחת חינוך א,טו).

נראה לכאורה שאף לפי מה שהבין מלשון הרמב"ם שהאיש הוא עיקר המצווה, גם האשה בכלל המצווה היא, לאפשר היבום או החליצה [וכדרך שכתב בספר חרדים שגם ישראל המתברך הוא בכלל מצות ברכת כהנים, שסברא היא מפני שבו מתקיימת המצווה. שו"ר בהפלאה (כתובות כד) השוה דין המתברך לאשה ביבום], ודי בזה כדי לדחות הלא-תעשה, כי עכ"פ מחויבת היא במתן האפשרות לאיש לקיים מצוותו.

– בספר מנחת חינוך (תקצה,ה) כתב להסתפק לפי מה שכתבו ראשונים (עתוס' וריטב"א קדושין יב; ריא"ו ועוד) שיבום צריך עדים כקידושין וללא עדים לא קנה, שמא אם ייבם ללא עדים קיים מצוה אעפ"י שלא קנאה.

ובשם הגר"ח מובא להוכיח מכאן שכל שלא קנאה לא קיים המצווה, שאם כן מדוע יש הכרח בדחיית הלא, לשיטת הרמב"ם שאין לוקים על איסורי ביאה של חייבי לאוין אלא אם קידש מקודם לכן, הלא יכול לייבם בלא עדים ויועילו מעשיו לקיים המצווה ולא לעבור על הלאו – אלא מוכח שבאופן זה לא קיים מצות יבום כלל.

[יש להעיר שאף לפי סברא זו, יש מקום לדברי הרמב"ן והרשב"א (כ.) שאעפ"י שקנה את היבמה בהעראה, מצות יבום יש עד גמר ביאה, וכיו"ב כתב הרמב"ן (כט:): שאפילו אם מאמר קונה מהתורה, מצות יבום לא נתקיימה בכך אלא בביאה – כי אמנם בביאה גרידא בלא קנין יתכן שאין מצווה, אבל אין המצווה בקנין גרידא.

וע"ע בענין זה, אם מצות היבום מותנה בעצם הקנין, במצוין לעיל ג: וע"ע זכר יצחק יח,ד; מנחת שלמה ח"ג צג,ג].

(ע"ב) 'אלא אמר רבא גזרה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה...' למסקנת הגמרא, זה שאין יבום בחייבי לאוין – משום גזירה הוא אבל מדאורייתא ייבם מפני שעשה דוחה לא תעשה. וחייבי לאו-ועשה וכן חייבי עשה גרידא, מן התורה אין בהם יבום אלא חליצה לפי שאין עשה דוחה עשה, קל וחומר שאינו דוחה לא-תעשה ועשה [ולכך ביאת כהן גדול באלמנה מן הנישואין אינה פוטרת צרתה לכולי עלמא, כדלהלן].

ויש מקום להסתפק אם עבר וכנסה, האם עובר על איסור כרת שהואיל ומדין תורה אינה מתייבמת, שוב עומדת היא באיסור אשת אח, או שמא כיון שעולה לחליצה מן התורה כדרשת רב גידל בשם רב 'יש לך יבמה אחרת שעולה לחליצה ואינה עולה ליבום', הרי מוכח שאינה ככל עריות שאין בהן זיקת יבום כלל. (וכן יש לדייק מלשון ריא"ו, שאין חיוב כרת אלא לזו שאינה עולה לחליצה).

ספק זה דנו בו גדולי האחרונים (פרשת דרכים דרך מצוותיך ג; שער המלך יבום ו ועוד). ובספר שער המלך תלה הדבר במחלוקת הראשונים האם כשעבר וקדשה היבם, צריכה הימנו גט כבכל קידושי חייבי לאוין שקידושין תופסין (ע' ברש"י סוף עמוד א, ובחידושי הרשב"א ועוד). וכתב שלסוברים שאין קידושי היבם תופסין מוכח שהיא באיסור כרת עליו, איסור 'אשת אח'.

והחזון-איש (קל,ד) דחה ראייה זו שאפשר שזה שאין קידושי היבם תופסין ביבמתו, מטעם אחר הוא, כיון שהיא כבר כמקודשת לו מן השמים שהרי זקוקה לחליצה ואסורה לשוק, לכך אין שייך שהיבם יקדשנה, ולא משום איסור הכרת, והרי למדו כן מן הכתובים שאין כסף ושטר (=קידושין) גומרין בה.

וכבר האריכו האחרונים בדבר להוכיח מסוגיות שונות לכאן ולכאן. (וע"ע אבני מלואים קעד,א; שערי ישר א,יא; חדושי הגרנ"ט א; שבט הלוי ח"ד קפ).

'הדר אמר רבא' – ע' במובא בעירובין קד וזבחים צד.

'הדר אמר רבא ואיתימא רב אשי, לאו מילתא היא דאמרי, דאמר ריש לקיש כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב... מיתבי ואם בעלו קנו. תיובתא'. משמע מכאן שכשאפשר לקיים שניהם אין עשה דוחה ל"ת מדין תורה, כי אם נאמר שמהתורה דוחה ורק מדרבנן אמרו שלא ידחה, מהו שמקשה מ'אם בעלו קנו' (כן העיר מכאן הגר"ר בנגיס (ח"ב לא, ד) על המשתמע מהתוס' במנחות (ח.) שמהתורה דוחה).

ענינים

'קדושים תהיו'

'... וזהו מה שמגלה אותנו התורה הקדושה בפרשת קדושים, שאחרי כל האזהרות שקדמו בפ' אחרי צריך האדם לדעת תכלית המכוון במצוה, כדי שירגיל עצמו להיות מהפשוטים ולא מהנבלים ההולכים אחרי תאוותם, וזהו שגילתה לנו התורה הק' כוונת כלל הדברים כדי שנדע מה כוונת התורה בכל האזהרות, כי אחרת אפשר שיחשוב אחר שמקיים אזהרות התורה שכבר הגיע לתכלית הדברים, אבל זה אינו כיון שלא בא לתכלית המכוון שהוא ה'קדושים תהיו' – פרושים תהיו, לא הועיל כלום בכל קיום אזהרות התורה, ועל זה אמר הכתוב עם נבל ולא חכם. ובוה מובן מה שלא מנו מוני המצוות קדושים תהיו למצות עשה, לפי שאינו אלא גילוי לגלות לנו לדעת מה כונת התורה באזהרות ומצות הקודמות.

ושמעתי מהגה"ח מוהר"י לואוויץ זצ"ל שביאר על זה במשל, כמו שאנו רואים שלוקחים אנשים פשוטים כמו איכרים לצבא ומלמדים אותם בהרגלים ואימונים שלש או חמש שנים ותכלית הלימודים הוא לעשותם לזרזים וזהירים ובעלי סמכא, ולבסוף על פי רוב רואים אנחנו שאותם האכרים הפשוטים אחרי כל אלה כששבים לביתם נשארים עצלים ומטומטמים כמקודם – וטעם הדבר כי מעולם לא נתנו לבם ללמוד זרזות וזהירות ורק עשו כל הלמודים כמו עול. כן גם בדרכי התורה אם האדם אינו יודע מה מכוונים ללמדו ישאר מטומטם כמו בלא התורה.

(מאורי שערים לרא"ז גורביץ, שער התורה ח)

'... אבל האמת היא שאפשר לקיים כל הסייגים וחומרות רבות ועדיין להיות רחוק מאד מכל הבנה ורגש של קדושה... כל זמן שלא יטכס עצות לנפשו וינקוט צעדים מיוחדים להיות כונס לתוך שלו בכדי לצמצם התפשטות התאוה. דוקא על ידי כפיית היצר בדבר המותר לו מתגבר השכל.

... אין הפרישות מטרה בפני עצמה כדי שיעצר האדם את עצמו ויתנזר מתענוגי העולם, אלא אמצעי הוא לזרוק מעליו שליטת התאוות המבלבלים את דעתו ומדריכים את מנוחתו. רק בזה שישלוט על זרם התאוה יוכל להשיג את הקדושה ולהתעלות. על כן לא אמרה תורה 'פרושים תהיו' שהיה מורה על שלילת התענוגים בלבד, אלא קדושים תהיו – שעיקר כונת התורה שנתרומם למדרגות גבוהות אבל הדרך לזה אך על ידי פרישות (שלשון 'קדושה' מורה גם על החיוב וגם על השלילה). וזה מה שפירש הרמב"ן שמטרת הקדושה שנזכה לדיקות בו יתברך'.

(המוסר והדעת לר"א יפהן א' קפג)

דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו. פרשה זו נאמרה בהקדמה, כי הקדושה נדרשת מכל אחד. וגדרה של מצוה זו פירושו חז"ל קדש עצמך במותר לך... ואף דהיא מצוה חיובית אין בה גדרים מסוימים לומר עד כאן חייבים בה ומכאן ואילך היא מדת חסידות, דבאמת אין לגדריה סוף ושיעור למעלה, דהכל לפי מצבו ודעתו והכרתו של כל אחד, ועד כמה ששייך בה לפי מצבו הרי הוא בגדר חיוב, והוא מצוה כללית ונוגעת לכל מעשיו ולכל ענינו של האדם בכלל, והיא היסוד למדרגתו של האדם בכללות (עפ"י משנת ר' אהרן ח"א עמ' קסד).

על ענין הקדושה – מתוך ספר הפרשיות (קדושים):

מדות הקודש

הרי שהתורה מפרטת סמניו של איש קדוש שנביר אותו לפי מעשיו, שכן המעשים עיקר ושורש לכל חכמה; הוסיפו חכמים ונתנו סמנים לעולה במעלות הקדושה שנבירהו גם על פי חכמת לבו שלפרקים היא באה לידי גילוי גם בחוץ ועיני הכל רואות. אמרו חכמים שמדת הקדושה מצויה במי שגודר עצמו מן הערוה; – במי שמקדש עצמו במותר לו; – במי שמנוקה ממדת העצבות ומן הכעס; – במי שעבודתו את אלקיו אינה עליו כמשא; – במי שאינו עוסק בדברים של מה בכך אלא כעומד תמיד נוכח פני המלך; – במי שיש לו בושה מפני השי"ת ואין לו בושה מבן אדם; – במי שיש לו חשבון בכל מעשיו; – במי שיש לו נחת רוח ורצון בכל פעולותיו; – במי שניכרת בו הרבה חיות ושמחה של מצוה; – במי שיש בו מדה של תקיפות ויציבות בשמחה של מצוה; – במי שמן השמים משמרים את קדושתו עליו יותר ממה שיד אדם מגעת.

גודר עצמו מן העריות

כך אמרו חכמים: 'כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה, שם אתה מוצא גדר קדושה' – לפי שכך הוא טבעו של אדם שיצר זה בוער בקרבו כאש יותר מכל חמדה אחרת ואתה מוצא אנשים הרבה בעולם שנקל בעיניהם להפקיר כל חייהם בעולם הזה ולאבד חלקם בעולם הבא על הנאה של שעה אחת. אפילו צדיקים גדולים יראים יראה גדולה מפני שלהבת האש שמן יצר העריות, והוא נדמה להם כהר גבוה.

וכשם שאדם עשוי בכל עת לאבד ח"ו את כל עולמו בשעה אחת בעטיו של יצר זה, כך אין אדם שליט לכלוא את הרוח הזו של עוֹעֵים אלא אם כן אוסף כל כחותיו במלחמה עם היצר, עד כדי שליטה על כל הרהורי לבו ועל כל מראה עיניו ונזהר מכל כיעור ומן הדומה לכיעור ומן הדומה לדומה.

אין אדם מצליח במלחמה זו הצלחה גמורה עד שיוצא לגמרי משלטונו של היצר ומציב עצמו בעולמו של הקב"ה, וקדוש הוא ודאי.

המקדש עצמו במותר לו

כל מעשיו של אדם בעולם הזה מוגדרים בשלשה סוגים: חובה, איסור ורשות. מעשים שהבורא ציום – חובה הם על האדם לעשותם. כנגדם כל מעשים של איסור שאין האדם רשאי לעשותם, ואולם בין החובה והאיסור, הרבה מעשים יש שהם לאדם בגדר של רשות ומותר; רוצה עושה, רוצה נמנע; כגון אכילה ושתייה שלמעלה ממדת ההכרח כדי להחיות נפשו ולמטה מדת הזלילה והאכילה הגסה שהראשון חובה והאחרון מכוער וקרוב לאיסור, ואילו המדה אשר בין השתים, בכלל רשות. וכן מדה זו נוהגת בשאר דברים שיש בהם סוג של מותר ואינו לא חובה ולא איסור. המקדש עצמו בדברים אלה של רשות, הרי הוא קדוש ודאי; –

לא שיזיר עצמו מן הדברים המותרים לבלתי ליהנות מהם, אדרבא יהנה ויהנה אלא שיעשה הנאותו קדש ואז הוא עצמו מתקדש דווקא מן המותר כמו החובה ולפעמים גם יותר. שכן יש לך אדם שהוא נשמר מן החטא ונהנה מן העולם הזה רק במה שמותר לו ושהתורה נתנה לו רשות ואעפ"כ נבל הוא, 'נבל ברשות התורה' – שטוף בתאוות הזלילה והמשגל וכד'; ויש לך אדם שלכאורה עושה אותם המעשים והוא מתקדש בהם קדושה אחר קדושה.

אמרו עליו על רבינו הקדוש שלא פסקו מעל שלחנו וכו' – כל מאכל טוב, וכשמת העיד על עצמו שלא נהנה מעולם הזה 'אפילו באצבע קטנה'; היינו שכל מאכלו ושאר דברים אשר לקח מעולם הזה, הכל היה לשם התקדשות ולמען החזר הכל למי שבראם, והיא, ההתקדשות הזו שעלתה לו והגיע למעלת קדושה שאין גבוהה ממנה, עד היכן? עד שהגיע בענין זה למדרגת יעקב אבינו שאמרו עליו: 'יעקב אבינו לא מת'. המות הוא הקצה האחרון של שליטת היצר הרע ואילו הקדושה הוא הקצה העליון של התגברות והשתלטות עליו ואין שם מיתה; – וכך אמרו ברבינו הקדוש שלאחר פטירתו רגיל היה לבוא לביתו כל ליל שבת והיה מקדש על השבת ומוציא בני ביתו בקידוש ידי חובתם, שכך היה דינו כחי ממש שלא מת כלל – באותו כח שהיה מקדש עצמו במותר לו.

וכל מי שנוהג עצמו בקדושה ופרישות בכל דבר שמקבל על עצמו ואפילו אין בו משום מצוה דרבנן אלא משום נקיות ולהרחיק מן המיאוס והזוהמה והוא עושה זאת לשם שמים, הרי הוא מקיים מצוה זו של קדשים תהיו.

המנוקה מכעס ומעצבות

הנתקף מן הכעס דומה כאילו צר לו בעולמו מאחרים שנכנסו בתחומו שלו; השורה בעצבות דומה כאילו על עצמו כועס; 'הרי אני – אני הוא, ואיה אני? – שלא הגעתי אל הראוי לי' – והכל מעצת היצר הוא שכן כל העולם כולו, של היחיד ושל הכלל, הכל תחומו של הקב"ה בלבד ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה – על מי ועל מה אתה כועס? וכן מה חסרון לאדם בכל עניו ורישו מקניני הגוף והנפש אם רק קרבת אלקים יבקש והקב"ה עם האדם תמיד ברישו כמו בעשרו – מה לך עצב? –

אבל מדת צדיקי אמת אינה כן אלא אין לפניו לא כעס ולא עצב לעולם אלא בין שיש לו צער מאחרים ובין שיש לו רווחה מהם, הוא מודה להקב"ה שממנו הכל בא לו ותמיד לטובתו, בין שיש עמו רוב-כל ואפילו הוא חסר-כל יודע שרחמיו של הקב"ה עליו תמיד ואף הוא כל ישעו וחפצו לעשות רצון קונו וכשהוא שמח הוא שמח שמחה של מצוה וטוב לו תמיד.

ואין לך שמחת אמת כשמחה של מצוה. כל שמחה מחמדת העולם היא שמחה לשעה כתינוק השמח בצעצועיו ולמחר הוא דש בהם; אבל שמחה של מצוה היא לעולם, בעולם הזה וביותר בעולם הבא.

מחליף כח בעבודת אלקיו

כיון שכל שמחתו בעולמו ממה שעושה רצון קונוהו, לכן לא ייעף ולא ייגע לעולם במעשיו ותמיד הוא מחליף כח ורענן בכל עת, וקל וחומר מאדם שהוא שטוף בתאות ממון שאינו מרגיש עייפות בשעה שהוא צובר ממון ואין יגיעתו עליו כמשא כלל אלא רוצה עוד ועוד. ואם אינו כך אלא שהעבודה שעובד את אלקיו היא עליו כמשא – עדיין לא נקרא קדוש אפילו מגביר כח ומתאמץ בעבודה אפילו בעייפותו.

וכך הנביא מוכיח את ישראל – ולא אתי קראת יעקב – והראיה – כי יגעת בי ישראל. שכן בעבודת אלקים אמת אין אדם מרגיש יגיעה ועייפות אלא קיי ה' יחליפו כח.

עיניו לנוכח יביטו

הכל יראים מהקב"ה, ואמרו חכמים במסכת עבודה זרה שגם אומות העולם יש להן אימת מלכותו של הקב"ה אלא שבאומות העולם יראה זו מביאתם לברוח מהשי"ת ולהסתתר ממנו כביכול, מחמת שכל מבוקשתם הוא רק טובה שלפי שעה, היינו טובות עולם הזה ומפני שבושים מן הדין ויראים מן הדין לכן הם מתרחקים יותר ויותר בשביל שיוכלו לתת פורקן לתאוות ולהנאות שאין טובתן אלא דמיון בלבד ואומרים שלא יראם הקב"ה מפני שהוא טהור עינים מהביט ברע; –

אבל ישראל קדושים אינם כן. הם חפצים קרבת אלקיהם ורוצים לעמוד תמיד נוכח פני המלך ולכן מואסים את הדברים המרחיקים ועושים מחיצה בינם לבין אלקיהם. יתר על כן אפילו דברים של מה בכך אינם עוסקים בהם אלא אם מוצאים בהם את צד הטוב שנמצא שם, כי העומד לפני מלך מלכי המלכים כיצד יפנה דעתו לדברים של מה בכך, ואם ראית שעושה דבר שנראה של מה בכך, חזקה ובידוע שהוא מיחד את מחשבתו באותו דבר בצד הטוב שבו שהוא רצונו של השי"ת; –

שכן הם מבקשים תמיד לעמוד פנים בפנים נוכח השי"ת ואין להם נייחא אלא בטובה של אמת ונצח. וזה הוא שרש קדושה.

בושה מהשי"ת ולא מבן אדם

אף זו מאפיים של יראת ה' במעלת הקדושה, שבשתם מפני הקב"ה שהם משוים לנגדם תמיד, היא בושה גדולה ומתמדת ואינה משאירה מקום כלל לבושה מפני בני אדם.

אדם שהוא עומד לפני מלך אדיר ועושה עבודה בשרות המלך, כיצד תבוא אליו בושה מבן אדם שאינו שפוי בדעתו ומלעיג עליו? ברם, לפני מלכו ודאי שיש לו בושה תמיד ואפילו בשעה שעושה רצונו. בוש במעשיו מחמת שמרגיש בלבו שחסר לו האור והחיים המלאים שאפשר

להכניס באותה עבודה, וכמו שהיתה עבודת ישראל נעשית בראשיתה בשעה שקבלו התורה בהר סיני. והקב"ה אומר: 'אני ה' לא שנית' רק אנחנו נשתנינו כי רחקנו ממנו וכיצד לא נבוש. והרי קול ה' רועם 'אנכי' ולא יהיה לך' כאז כן עתה ואזנינו אטומות משמוע. ואתה מדה של בושה ניתנה לישראל מתנה בעמדם בהר סיני כמו שנאמר ובעבור תהיה יראתו על פניכם – זו הבושה – לבלתי תחטאו, ואפילו נתעממה מדה זו ברוב העתים ובטרדות הזמנים, נשארה המדה חקוקה וטמונה בלבות ישראל, שכל מתנה הניתנת מן השמים אין חוזרים ונוטלים אותה. וקדושי ישראל מתאמצים לחזור ולזכות בה כבתחלה ולגלותה מתוך קרבם כאדם המפנה צרורות עפר עד שמגיע אל חפציו שמפולת נפלה עליהם. והיא היא קדושתם של ישראל שזוכים לחזור למעמדם הראשון.

ויולך אור ולא חשך

כתוב בספר 'בית יעקב' והרי מקצת מדבריו: וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל וגו' קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. ענין קדושה היינו שתהא כל פעולתך בדרך אמת, שיהיה לך יתרון דעת בכל פעולתך. שזה שעושה בחושך כמו שנאמר והיה במחשך מעשיהם זה אין לו נחת רוח במעשיו וכל פעולותיו בדרך אגב וטפל ואינם מעומק; וכמו שבעולם הזה מבינים שיש חילוק בין חיים של מבקשי ה' לחיים של אותן שעורקים מלפני אדונם שאצלם הוא דבר של מה בכך, שאין בשבילם שום הבדל אם יהיה כך או להיפוך, כי הכל קטן ואגב וטפל, כהבדל מהעוסק בעולם הזה בדינין למי שהוא עוסק בחרסין. ואצל מבקשי ה' נמצא גם כן חילוק בין קדושת עולם הזה לקדושת עולם הבא שנחשבים לחיי שעה.

אבל קדושה היא שתהיה לך נחת רוח ורצון בכל פעולותיך כמו שאמרו בגמרא (שבת קיד.): איזהו תלמיד חכם שמחזירין לו האבידה בטביעות העין – זה המקפיד על חלוקו להופכו. היינו שיש לו כוונה מיוחדת בכל פעולותיו וממילא כל מעשיו הם מוכרחים ואינם טפלים ומותרות, שהם אינם באקראי כלל אלא שיש לו חשבון בכל פעולותיו וכו'.

*

והר"צ הכהן כתב: איזהו שנקרא קדוש? זה שמן השמים משמרים על קדושתו יותר ממה שיד אדם מגעת כדי לשמור. ומביא ראיה מן הכתובים ומדברי חז"ל במה שאמרה האשה השונמית על אלישע: 'איש קדוש הוא' שמעולם לא בא לידי טומאה אפילו כשבא מן הדרך וזה כנגד הטבע אלא שמן השמים משמרים עליו. עד כאן מספר הפרשיות.

דף כא

'כי אמינא אנא היכא דמקיימי מצוה אבל הכא חליצה במקום ייבום לאו מצוה היא' – שהחליצה מצוה אחרת היא ובמקום יבום אינה נחשבת, שאינה מצוה מן המוכרח שתתבטל בשבילה מצות יבום (עפ"י מאירי; תשב"ץ ח"א ק).